

Ольга Пашкова,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняховського
ORCID ID 0000-0002-6525-4613
DOI: 10.33099/2617-1775/2020-01/222-232

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОГЛЯДІВ НА ІСТОРИЧНУ ТЕМАТИКУ У ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ В УКРАЇНІ (1991–2013)

У статті розглянуто створення та удосконалення нормативно-правової бази у сфері військово-патріотичного виховання, використання воєнно-історичних знань у вихованні військовослужбовців ЗС України у період 1991–2013 років.

***Ключові слова:** військово-патріотичне виховання; нормативно-правова база; воєнно-історичні знання; Збройні Сили України.*

Постановка проблеми. З проголошенням незалежності України виникла потреба створення вітчизняної системи військово-патріотичного виховання військовослужбовців, зміст якого визначався б історико-культурним надбанням українського народу. Водночас різні погляди державного керівництва на історичне минуле упродовж 1991–2013 років відображалися у тому числі і на вихованні особового складу Збройних Сил України.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблеми військово-патріотичного виховання учнівської та студентської молоді в Україні розглядали В. Івашковський, М. Зубалій. Різні аспекти виховної роботи у Збройних Силах часів незалежної України досліджували О. Попович – розвиток національної системи військового виховання; А. Кобзар – становлення структур виховної роботи у Збройних Силах України; Я. Романовський – особливості організації виховної та культурно-виховної роботи з особовим складом; А. Афанасьєв – військово-патріотичне виховання військовослужбовців строкової служби; Я. Зорій – військово-патріотичне виховання майбутніх офіцерів запасу. Потенціалу воєнно-історичних знань у справі військово-патріотичного виховання військовослужбовців ЗС України присвячені окремі праці В. Грицюка.

Мета статті – проаналізувати використання воєнно-історичних знань у військово-патріотичному вихованні військовослужбовців ЗС України.

Виклад основного матеріалу. З проголошенням незалежності Україна опинилася у нових соціально-політичних умовах, коли радянські комуністичні догми вже не могли задовольнити моральних потреб ані українського суспільства, ані особового складу щойно створених збройних сил. Національно-патріотичне виховання дітей та молоді стало важливим державним завданням. Упродовж наступних 20 років в Україні було розроблено низку концептуальних документів [1; 2; 3; 4], що визначали напрями, завдання, шляхи реалізації національно-патріотичного виховання молоді. Окрему увагу розробники концепцій і програм приділяли військово-патріотичному (героїко-патріотичному) вихованню, що передбачало: підвищення престижу військової

професії, розвиток мотивації, формування психологічної та фізичної готовності молоді до проходження військової служби через проведення історико-патріотичних заходів, пошукову та краєзнавчу роботу, пам'яткоохоронну діяльність; відновлення та вшанування національної пам'яті, вивчення бойових традицій та вітчизняної історії, Збройних Сил України, утвердження у свідомості громадян спадкоємності їх розвитку від війська Княжої доби, козацького війська, армії Української Народної Республіки, Січових стрільців, Української повстанської армії до часів незалежності.

Розроблялися державні програми, спрямовані на підтримку молоді [5; 6] та підвищення рівня патріотичної свідомості через удосконалення виховної роботи в закладах освіти та Збройних Силах України, використання українських національних традицій навчання та виховання, реформування системи допризовної підготовки, проведення заходів, присвячених визначним подіям української історії. Таким чином, на державному рівні утверджувалася необхідність створення системи військово-патріотичного виховання української молоді через удосконалення нормативно-правової бази, діяльність установ, закладів, органів військового управління, проведення заходів зі збереження національної пам'яті.

Законами “Про оборону України” та “Про Збройні Сили України”, а також постановою “Про текст Військової присяги” Верховна Рада України у 1991 році заклала правові основи існування вітчизняних збройних сил. Розпочався процес становлення системи військової освіти та виховання військових фахівців. Постала проблема адекватного реагування на різку зміну політичного та ідеологічного спрямування військової освіти, що донедавна базувалася на засадах марксистсько-ленінської ідеології, а нової концепції виховного процесу на той час вироблено не було. Виникла необхідність переорієнтації системи військової освіти на нові змістові та організаційно-методичні засади: переосмислення та перероблення змісту підготовки військових фахівців усіх рівнів, навчально-методичних документів і матеріалів, а також навчально-матеріальної бази. Одним із принципів, покладених в основу будівництва ЗС України, було військово-патріотичне виховання особового складу на національно-історичних традиціях – потрібно було формувати новий образ захисника Вітчизни [7, с. 42, 44, 45].

Правовою основою здійснення військово-патріотичного виховання військовослужбовців ЗС України стали прийняті у цей період нормативні документи загальнодержавного рівня [8; 9; 10; 11; 12; 13]. У Збройних Силах України почали утворювати органи виховної роботи, розроблялася відповідна правова база для реалізації виховного потенціалу форм та засобів військово-патріотичного виховання: музеїв, будинків офіцерів, бібліотек, світлиць, творчих колективів; військових ритуалів та символів. Основні положення про морально-етичні норми, що регламентують відносини військовослужбовця із соціумом, його службову та громадську діяльність було викладено у Кодексі офіцера.

З проголошенням незалежності державна політика України сприяла відродженню та втіленню національних традицій. Відхід від радянських

комеморативних практик зумовив впровадження національної символіки, упорядкування системи державних свят; перейменування радянських топонімів; формування пантеону національних героїв. Було ініційовано перегляд окремих контрверсійних сторінок історії України (зокрема діяльності ОУН, УПА), що мали тенденційне висвітлення за радянських часів. Однак, попри виховний потенціал, вони не отримали належного опрацювання та подальшого громадського висвітлення, а у наукових дослідженнях подій Другої світової війни продовжувала зберігатися надмірна ідеологізованість в оцінці тогочасних військово-політичних процесів та радянських збройних сил. Водночас увага державного керівництва до вітчизняних історико-культурних надбань втілювалася у нормативних актах [14; 15], що у сфері військово-патріотичного виховання передбачали:

удосконалення програми підготовки допризовної молоді до військової служби з урахуванням традицій козацтва;

присвоєння окремим частинам Збройних Сил України та інших військових формувань почесних найменувань на честь видатних українських гетьманів та інших військових діячів козацької доби;

впровадження навчальних програм з історії воєнного мистецтва Українського козацтва у військових ліцях та ліцях із посиленою військово-фізичною підготовкою.

Однак попри виховний потенціал та перспективність запланованих заходів (створення у м. Києві Пантеону гетьманів України та Алеї слави Українського козацтва, встановлення для курсантів і слухачів вищих військових навчальних закладів ЗС України та інших військових формувань стипендії Українського козацтва) запропоновані ініціативи не вдалося реалізувати.

Водночас було започатковано традицію зарахування Героїв Радянського Союзу почесними солдатами військових частин, військових навчальних закладів, занесення до списків військових формувань (кораблів) імен військовослужбовців, які здійснили героїчні подвиги. На території військових частин, вищих військових навчальних закладів створювалися “Алеї бойової слави”, зокрема у 1995 році на території Військового інституту телекомунікацій та інформатизації була відкрита стела на честь майже 2000 випускників закладу, які загинули у роки Другої світової війни. Поряд зі збереженням почесних найменувань військових частин, навчальних закладів, присвоєних їм за радянських часів, ця традиція набула подальшого розвитку (найменування “імені Івана Богуна” було присвоєно Київському військовому лицю, “імені Івана Кожедуба” – Харківському інституту Військово-Повітряних Сил, “імені гетьмана Петра Сагайдачного” – Львівському військовому ордену Червоної Зірки інституту при Національному університеті “Львівська політехніка”, “імені князя Данила Галицького” – 24-й механізованій дивізії). На виконання Указу Президента України для курсантів ВВНЗ було засновано стипендії імені героїв Великої Вітчизняної війни та імені П.С. Нахімова. Поліпшенню військово-патріотичного виховання особового складу ЗС України значною мірою сприяли заходи, присвячені відзначенню історичних дат державних та військово-професійних свят. При цьому у Збройних Силах України зберігалася

практика відзначення деяких професійних свят разом із арміями колишніх республік Радянського Союзу, а також загальнодержавних комеморативних заходів.

У 2005 році державну політику України було зорієнтовано на співробітництво з НАТО, у тому числі досягнення критеріїв членства України в Альянсі, що знайшло відображення у нормативно-правовій базі у сфері військово-патріотичного виховання. Важливим завданням у цій сфері стало подолання у військовослужбовців стереотипів минулого через роз'яснення безперервності та спадкоємності розвитку Українського війська, пропаганда і розвиток військових традицій. Удосконалення роботи з військово-патріотичного виховання у Збройних Силах України передбачало:

упровадження у навчально-виховний процес національних культурних і наукових традицій для підвищення ефективності виховної роботи;

оновлення інформаційних матеріалів у підрозділах щодо основних подій у світі, державі, Збройних Силах України, а також міжнародного військового співробітництва і євроатлантичної інтеграції України;

організацію та проведення спільно з органами виконавчої влади та місцевого самоврядування патріотичних заходів з нагоди державних та військово-професійних свят, знаменних і пам'ятних дат вітчизняної історії [16; 17].

У цілому, упродовж 2007–2009 років у Збройних Силах України було організовано і проведено понад 20 тис. культурно-виховних та просвітницьких заходів військово-патріотичного спрямування з нагоди відзначення державних та професійних свят, пам'ятних, знаменних дат і подій за участю представників органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, навчальних закладів і наукових установ, громадських організацій [18, с. 79; 19, с. 52; 20, с. 14]. Вперше у Збройних Силах було проведено конкурс на знання української мови. Тривало оновлення військової символіки (затверджено опис і малюнок Бойового Прапора військової частини (з'єднання), емблеми і прапори Міністерства оборони, Генерального штабу ЗС України, видів і родів військ), упорядкування військово-професійних свят (встановлено День Повітряних Сил, День флоту України, об'єднавши День Військово-Морських Сил ЗС України і День працівників морського і річкового флоту), комеморативні заходи (встановлено меморіальну дошку з нагоди 90-ї річниці бою під Крутами на будівлі Військового інституту телекомунікацій та інформатизації).

Запропоновані у період 2005–2009 років державні ініціативи були спрямовані на посилення військово-патріотичного виховання молоді, зокрема особового складу ЗС України, через здійснення музейної і архівної справи, пошукової та пам'яткоохоронної діяльності, науково-дослідної роботи у галузі воєнної історії. З метою відродження і розвитку національних військових традицій, використання потенціалу воєнно-історичних знань планувалося розглянути питання щодо присвоєння окремим навчальним закладам, військовим частинам імен діячів Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки, спорудження їх пам'ятників, створення меморіального історико-архітектурного комплексу “Алея видатних

діячів України”, розробити Дні української воєнної звитяги та план заходів на 2010–2015 роки по їх відзначенню. Міністерству оборони України, у свою чергу, доручалося скласти плани воєнно-історичної роботи у Збройних Силах України, а також визначити порядок проведення військових ритуалів із нагоди Днів звитяги [21].

Період 2010–2013 років характеризувався політичною невизначеністю щодо стратегії розвитку Збройних Сил України, протиріччями всередині військово-політичного керівництва, що зумовлювало зниження боєздатності підрозділів. Законом України “Про засади внутрішньої і зовнішньої політики” було закріплено позаблоковий статус України при збереженні добросусідських відносин і стратегічного партнерства з Російською Федерацією, іншими державами СНД та світу. Водночас у цей період було прийнято низку важливих нормативних документів, пов’язаних із військово-патріотичним вихованням особового складу Збройних Сил України через наочну агітацію та інформаційно-пропагандистське забезпечення, діяльність військових клубів і будинків офіцерів. Поглиблення знань особового складу з історії України та Збройних Сил (українських військових формувань різних історичних періодів), протидію викривленню та фальсифікації історії і турботу про її об’єктивне та неупереджене висвітлення, збереження українських військових традицій і започаткування нових було визначено Концепцією військово-патріотичного виховання у Збройних Силах України, затвердженій наказом Міністра оборони України, як пріоритетні завдання. Окремо наголошувалося на необхідності створення умов для розвитку воєнно-історичної роботи у Збройних Силах України. Система заходів військово-патріотичного виховання передбачала:

загальні, спеціальні та цільові заходи з формування в особового складу патріотичної свідомості, високого морального духу;

діяльність закладів культури та творчих колективів Збройних Сил України; тематичні заходи культурно-виховної та просвітницької роботи;

військово-шефську роботу, заходи з військово-професійної орієнтації, допризовну підготовку громадян України.

Було розроблено Концепцію ідеологічної роботи у Збройних Силах України, що зумовлювалося потребою визначення нових ідеологічних і світоглядних орієнтирів для військовослужбовців через “утворення якісно нових, невеликих за чисельністю, всебічно підготовлених, мобільних та боєздатних Збройних Сил України...”. Концепція визначала основні засади та принципи, а також порядок її реалізації, зокрема наголошувалося на використанні потенціалу заходів із відзначення ювілейних історичних дат. Майже одночасно було опрацьовано Інструкцію з організації воєнно-ідеологічної підготовки у Збройних Силах України, що визначала мету, зміст, основні принципи та завдання, вимоги щодо організації проведення занять з воєнно-ідеологічної підготовки, а також низку інших документів, що тією чи іншою мірою стосувалися питань реалізації військово-патріотичного виховання особового складу ЗС України.

З метою сприяння боєготовності Збройних Сил України було розроблено та затверджено Концепцію розвитку державно-патріотичних та військових

традицій у Збройних Силах України. Водночас задекларована у Концепції потреба запровадження традиції функціонування Збройних Сил України за умов дотримання Україною політики позаблоковості свідчить про відповідну політичну орієнтованість державного керівництва у цей період. Серед основних напрямів розвитку традицій Концепція виділяє військово-патріотичний і науково-історичний напрями. Військово-патріотичний передбачав згуртування військових колективів навколо ідеї державної незалежності та оборони України, формування поваги до національно-культурних цінностей українського народу, української мови, регіональних мов та мов національних меншин, державних символів України, пропагування традицій військового братерства, зустрічей з ветеранами війни, учасниками бойових дій та збройних сил, проведення заходів військово-патріотичного виховання (екскурсій місцями військової (бойової) слави, відвідування музеїв тощо). Науково-історичний напрям, у свою чергу, передбачав проведення воєнно-історичних досліджень та відродження “найбільш шанованих попередніми захисниками Вітчизни” традицій і ритуалів; сприяння масовій самоосвіті особового складу в галузі воєнної історії. При цьому воєнно-історична робота у Збройних Силах України системно не проводилася, а її мета, завдання, форми, методи та способи реалізації не регламентувалися відповідними нормативними документами.

Упродовж 2010–2013 років у Збройних Силах України було проведено та взято участь у понад 35 тис. військово-патріотичних заходів, у тому числі з нагоди відзначення державних свят, пам’ятних, знаменних дат і подій в історії України [22, с. 41; 23, с. 16; 24, с. 44; 25, с. 35]. Заходи здійснювалися на базі Національного військово-історичного музею України та його філій (проведено понад 15 тис. екскурсій), 29 музеїв, 34 кімнат бойової слави тощо. Особовий склад ЗС України опікувався 530 меморіальними об’єктами, пам’ятниками,obelісками, братськими та поодинокими військовими похованнями, взяв участь у більше ніж 100 ритуалах перепоховання останків воїнів (понад 7 тис.), які загинули під час Другої світової війни. Силами колективів Ансамблю пісні і танцю Збройних Сил, Національного Президентського оркестру в означений період було проведено більше тисячі концертних виступів, зокрема акцій “Дорогами великої Перемоги”, “Поїзд Перемоги”, “Естафета пам’яті і слави через всю Україну”, взято участь у міжнародних фестивалях військових духових оркестрів “Війна і мир” (м. Севастополь), “Спаська башта” (м. Москва, РФ) [26, с. 183, 184]. Безперервність процесу виховання патріотизму в особового складу Збройних Сил України забезпечувався Програмами військово-патріотичного виховання на відповідний період.

З метою розвитку військових традицій, формування в особового складу Збройних Сил України високої патріотичної свідомості було оновлено ритуал підйому (спуску) Державного Прапора України, присвоєно почесні найменування підрозділам та військових навчальним закладам (“імені двічі Героя Радянського Союзу генерал-полковника Василя Степановича Петрова” – 55-й окремій артилерійській бригаді, “імені Івана Черняховського” – Національному університету оборони України), тривало упорядкування військово-професійних свят, зокрема святкування Дня флоту України було

перенесено на останню неділю липня, у День Військово-Морського Флоту Російської Федерації [27].

Таким чином, прийняті у 2010–2013 роках відомчі документи засвідчували важливість завдання військово-патріотичного виховання особового складу ЗС України, утвердження національно-патріотичних поглядів і переконань, дотримання військових традицій на основі вітчизняної воєнної історії. Проте в умовах реформування Збройних Сил України вони були спрямовані більшою мірою на зняття соціальної напруги у військових колективах. Водночас, починаючи з 2010 року, освітня та інформаційна політика державної влади характеризувалася поверненням до радянського трактування історії України. Попри відзначення дат воєнної історії України у справі патріотичного виховання молоді, державне керівництво вбачало виховний потенціал у воєнно-історичних знаннях про найбільший збройний конфлікт ХХ століття, тому тема Другої світової війни продовжувала домінувати у державній політиці пам'яті. Прийняті у цей період нормативні акти щодо відзначення історичних дат здебільшого апелювали до подій 1941–1945 років [28], а запроваджені комеморативні заходи (наприклад, підйом у День Перемоги копій Прапора Перемоги поряд із Державним Прапором України) характеризувалися правовою суперечністю.

Висновок. Становлення системи військово-патріотичного виховання у ЗС України здійснювалося в умовах відсутності єдиних поглядів військово-політичного керівництва, обумовлювалося зміною політичного вектору розвитку держави. На думку деяких вітчизняних дослідників, заперечення позитивних аспектів виховної роботи радянської армії у процесі будівництва ЗС України у 1991–1994 роках негативно впливало на діяльність структур виховної роботи вітчизняних збройних сил, що, у свою чергу, позначалося на військово-патріотичному вихованні особового складу. Наприклад, спроби переосмислення вітчизняної воєнної історії, зокрема періоду Другої світової війни, не знаходило розуміння з боку деяких офіцерів [29, с. 70]. Державна політика у сфері національної пам'яті упродовж 1991–2013 років мала несистемний, радше символічний характер, що призвело до відсутності єдиного національного історичного нарративу. Відсутність офіційної державної ідеології при недостатньому фінансовому забезпеченні також негативно впливали на розвиток системи військово-патріотичного виховання в Україні [30, с. 175]. Державні ініціативи, пов'язані з відродженням та розвитком військових традицій, використанням воєнно-історичних знань, більшість із яких не вдалося реалізувати, мали різний дискурс, що впливало на зміст військово-патріотичного виховання. Наголошувалося на необхідності системної воєнно-історичної роботи у Збройних Силах України, однак правова основа для її проведення не розроблялася. Водночас існувала суперечність між необхідністю формування національно свідомого особового складу, відходу від стереотипів минулого і розвитком співробітництва з іншими державами у гуманітарній сфері (спільне відзначення воєнно-історичних дат із країнами-членами СНД, започаткованих здебільшого за радянських часів, розгляд подій Другої світової війни у контексті німецько-радянської війни тощо).

Водночас виклики, що постали перед Україною на сучасному етапі, засвідчили важливість удосконалення системи військово-патріотичного виховання, де воєнно-історичні знання є джерелом духовних і моральних сил, а наукові дослідження та викладання історичних дисциплін базується на єдиних державницьких позиціях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція національного виховання [Текст] // Рідна школа. – 1995. – № 6. – С. 18–25.
2. Про затвердження Національної програми патріотичного виховання населення, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства : постанова Кабінету Міністрів України від 15.09.1999 № 1697 // Офіційний вісник України, 1999. – № 37. – С. 33.
3. Наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерства освіти і науки України, Міністерства оборони України, Міністерства культури і туризму України № 3754/981/538/49 “Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання молоді” від 27.10.2009.
4. Рішення колегії Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 6/1-21 “Про проект Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми патріотичного виховання громадян на 2013-2017 рр.” від 31.05.2012.
5. Про Загальнодержавну програму підтримки молоді на 2004–2008 роки : Закон України від 18.11.2003 № 1281-IV // Урядовий кур'єр, 2003. – № 238 (17.12.2003).
6. Про затвердження Державної цільової соціальної програми “Молодь України” на 2009-2015 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 28.01.2009 № 41 // Офіційний вісник України, 2009. – № 7. – С. 50.
7. Нещадим М. І. Військова освіта України: історія, теорія, методологія, практика : монографія. – К. : Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2003. – 852 с.
8. Про Концепцію виховної роботи у Збройних Силах та інших військових формуваннях України : Указ Президента України від 04.09.1998 № 981.
9. Про заходи щодо дальшого удосконалення системи патріотичного виховання молоді : Розпорядження Президента України від 29.06.2001 № 173 // Урядовий кур'єр, 2001. № 117 (05.07.2001).
10. Про додаткові заходи щодо посилення турботи про захисників Вітчизни, їх правового і соціального захисту, поліпшення військово-патріотичного виховання молоді : Указ Президента України від 21.02.2002 № 157 // Урядовий кур'єр, 2002. – № 44 (06.03.2002).
11. Про Концепцію допризовної підготовки і військово-патріотичного виховання молоді : Указ Президента України від 25.10.2002 № 948 // Офіційний вісник України, 2002. – № 44. – С. 13.
12. Про заходи щодо реформування гуманітарної сфери Збройних Сил України : розпорядження Президента України від 25.10.2003 № 338 // Офіційний вісник України, 2003. – № 44. – С. 33.
13. Про Концепцію гуманітарного і соціального розвитку у Збройних Силах України : Указ Президента України від 12.01.2004 № 28 // Офіційний вісник України, 2004. – № 2. – С. 14.
14. Про відродження історико-культурних та господарських традицій Українського козацтва : Указ Президента України від 04.01.1995 № 14 // Урядовий кур'єр, 1995. – № 5 (12.01.1995).
15. Про Національну програму відродження та розвитку Українського козацтва на 2002-2005 роки : Указ Президента України від 15.11.2001 № 1092 // Урядовий кур'єр, 2001. – № 216 (21.11.2001).

16. Директива Міністра оборони України № Д-22 “Про вдосконалення системи військово-патріотичного виховання у Збройних Силах України” від 17.04.2006.
17. Директива Міністра оборони України № Д-57 “Про організацію культурно-виховної, просвітницької роботи та дозвілля військовослужбовців, членів їхніх сімей, працівників Збройних Сил України” від 29.12.2006.
18. Біла книга 2007: оборонна політика України. – К. : МОУ, 2008. – 119 с.
19. Біла книга 2008: оборонна політика України. – К. : МОУ, 2009. – 99 с.
20. Біла книга 2009. Збройні Сили України. – К. : МОУ, 2010. – 84 с.
21. Про деякі заходи щодо відзначення видатних подій національної воєнної історії : Указ Президента України від 12.11.2009 № 923 // Урядовий кур’єр, 2009. – № 215 (19.11.2009).
22. Біла книга-2012. Збройні Сили України. – К. : МО України, 2013. – 73 с.
23. Біла книга-2010. Збройні Сили України. – К. : МО України, 2011. – 77 с.
24. Біла книга – 2011. Збройні Сили України. – К. : МО України, 2012. – 83 с.
25. Біла книга-2013. Збройні Сили України. – К. : МО України, 2014. – 74 с.
26. Кобзар А. О. Історія структур виховної роботи у Збройних Силах України : монографія. – К. : ТОВ «ЦП «Компринт», 2012. – 264 с.
27. Про відзначення в Україні деяких пам’ятних дат та професійних свят : Указ Президента України від 30.12.2011 № 1209 // Урядовий кур’єр, 2011. – № 245 (30.12.2011).
28. Наказ Міністерства освіти і науки України, Міністерства оборони України, Міністерства внутрішніх справ України № 1453/716/997 “Про Програму патріотичного виховання учнівської та студентської молоді в навчальних закладах України та План заходів Естафети Перемоги на 2013–2015 роки” від 21.10.2013.
29. Кобзар А. О. Становлення та розвиток структур виховної роботи у Збройних Силах України (1991–2011 рр.) : дис. ... канд. іст. наук / 20.02.22 – військова історія // Анатолій Олексійович Кобзар ; Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського. – К., 2013. – 278 с.
30. Попович О. І. Національна система військового виховання та її розвиток у незалежній Україні: дис. ... канд. іст. наук / 20.02.22 – військова історія // Олександр Іванович Попович ; Національна академія оборони України. – К., 2006. – 201 с.

REFERENCES

1. Kontsepsiia natsionalnoho vykhovannia [Tekst] // Ridna shkola. – 1995. – № 6. – S. 18–25.
2. Pro zatverdzhennia Natsionalnoi prohramy patriotychnoho vykhovannia naseleennia, formuvannia zdorovoho sposobu zhyttia, rozvytku dukhovnosti ta zmitsnennia moralnykh zasad suspilstva : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15.09.1999 № 1697 // Ofitsiinyi visnyk Ukrainy, 1999. – № 37. – S. 33.
3. Nakaz Ministerstva Ukrainy u spravakh simi, molodi ta sportu, Ministerstva osvity i nauky Ukrainy, Ministerstva oborony Ukrainy, Ministerstva kultury i turyzmu Ukrainy № 3754/981/538/49 “Pro zatverdzhennia Kontsepsii natsionalno-patriotychnoho vykhovannia molodi” vid 27.10.2009.
4. Rishennia kolehii Ministerstva osvity i nauky, molodi ta sportu Ukrainy № 6/1-21 “Pro proekt Kontsepsii Zahalnodержavnoi tsilovoi sotsialnoi prohramy patriotychnoho vykhovannia hromadian na 2013-2017 rr.” vid 31.05.2012.
5. Pro Zahalnodержavnu prohramu pidtrymky molodi na 2004–2008 roky : Zakon Ukrainy vid 18.11.2003 № 1281-IV // Uriadovyi kurier, 2003. – № 238 (17.12.2003).
6. Pro zatverdzhennia Derzhavnoi tsilovoi sotsialnoi prohramy “Molod Ukrainy” na 2009-2015 roky : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 28.01.2009 № 41 // Ofitsiinyi visnyk Ukrainy, 2009. – № 7. – S. 50.
7. Neshchadym M. I. Viiskova osvita Ukrainy: istoriia, teoriia, metodolohiia, praktyka : monohrafiia. – K. : Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr “Kyivskiy universytet”, 2003. – 852 s.

8. Pro Kontseptsiiu vykhovnoi roboty u Zbroinykh Sylakh ta inshykh viiskovykh formuvanniakh Ukrainy : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 04.09.1998 № 981.
9. Pro zakhody shchodo dalshoho udoskonalennia systemy patriotychnoho vykhovannia molodi : Rozporiadzhennia Prezydenta Ukrainy vid 29.06.2001 № 173 // Uriadovi kurier, 2001. – № 117 (05.07.2001).
10. Pro dodatkovy zakhody shchodo posylennia turboty pro zakhysnykiv Vitchyzny, yikh pravovoho i sotsialnoho zakhystu, polipshennia viiskovo-patriotychnoho vykhovannia molodi : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 21.02.2002 № 157 // Uriadovi kurier, 2002. – № 44 (06.03.2002).
11. Pro Kontseptsiiu dopryzovnoi pidhotovky i viiskovo-patriotychnoho vykhovannia molodi : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 25.10.2002 № 948 // Ofitsiinyi visnyk Ukrainy, 2002. – № 44. – S. 13.
12. Pro zakhody shchodo reformuvannia humanitarnoi sfery Zbroinykh Syl Ukrainy : rozporiadzhennia Prezydenta Ukrainy vid 25.10.2003 № 338 // Ofitsiinyi visnyk Ukrainy, 2003. – № 44. – S. 33.
13. Pro Kontseptsiiu humanitarnoho i sotsialnoho rozvytku u Zbroinykh Sylakh Ukrainy : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 12.01.2004 № 28 // Ofitsiinyi visnyk Ukrainy, 2004. – № 2. – S. 14.
14. Pro vidrozhennia istoryko-kulturnykh ta hospodarskykh tradytsii Ukrainskoho kozatstva : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 04.01.1995 № 14 // Uriadovi kurier, 1995. – № 5 (12.01.1995).
15. Pro Natsionalnu prohramu vidrozhennia ta rozvytku Ukrainskoho kozatstva na 2002-2005 roky : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 15.11.2001 № 1092 // Uriadovi kurier, 2001. – № 216 (21.11.2001).
16. Dyrektyva Ministra oborony Ukrainy № D-22 “Pro vdoskonalennia systemy viiskovo-patriotychnoho vykhovannia u Zbroinykh Sylakh Ukrainy” vid 17.04.2006.
17. Dyrektyva Ministra oborony Ukrainy № D-57 “Pro orhanizatsiiu kulturno-vykhovnoi, prosvitnytskoi roboty ta dozvillia viiskovosluzhbovtziv, chleniv yikhnykh simei, pratsivnykiv Zbroinykh Syl Ukrainy” vid 29.12.2006.
18. Bila knyha 2007: oboronna polityka Ukrainy. – K. : MOU, 2008. – 119 s.
19. Bila knyha 2008: oboronna polityka Ukrainy. – K. : MOU, 2009. – 99 s.
20. Bila knyha 2009. Zbroini Syly Ukrainy. – K. : MOU, 2010. – 84 s.
21. Pro deiaky zakhody shchodo vidznachennia vydatnykh podii natsionalnoi voiennoi istorii : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 12.11.2009 № 923 // Uriadovi kurier, 2009. – № 215 (19.11.2009).
22. Bila knyha-2012. Zbroini Syly Ukrainy. – K. : MO Ukrainy, 2013. – 73 c.
23. Bila knyha-2010. Zbroini Syly Ukrainy. – K. : MO Ukrainy, 2011. – 77 c.
24. Bila knyha – 2011. Zbroini Syly Ukrainy. – K. : MO Ukrainy, 2012. – 83 c.
25. Bila knyha-2013. Zbroini Syly Ukrainy. – K. : MO Ukrainy, 2014. – 74 c.
26. Kobzar A. O. Istoriiia struktur vykhovnoi roboty u Zbroinykh Sylakh Ukrainy : monohrafiia. – K. : TOV «TsP «Komprynt», 2012. – 264 s.
27. Pro vidznachennia v Ukraini deiakykh pamiatnykh dat ta profesiinykh sviat : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 30.12.2011 № 1209 // Uriadovi kurier, 2011. – № 245 (30.12.2011).
28. Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy, Ministerstva oborony Ukrainy, Ministerstva vnutrishnykh sprav Ukrainy № 1453/716/997 “Pro Prohramu patriotychnoho vykhovannia uchnivskoi ta studentskoi molodi v navchalnykh zakladakh Ukrainy ta Plan zakhodiv Estafety Peremohy na 2013–2015 roky” vid 21.10.2013.
29. Kobzar A. O. Stanovlennia ta rozvytok struktur vykhovnoi roboty u Zbroinykh Sylakh Ukrainy (1991–2011 rr.) : dys. ... kand. ist. nauk / 20.02.22 – viiskova istoriia // Anatolii Oleksiiovych Kobzar ; Natsionalnyi universytet oborony Ukrainy imeni Ivana Cherniakhovskoho. – K., 2013. – 278 s.
30. Popovych O. I. Natsionalna systema viiskovoho vykhovannia ta yii rozvytok u nezalezhnii Ukraini: dys. ... kand. ist. nauk / 20.02.22 – viiskova istoriia // Oleksandr Ivanovych Popovych ; Natsionalna akademiia oborony Ukrainy. – K., 2006. – 201 s.

РЕЗЮМЕ

Ольга Пашкова,
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

Трансформация взглядов на историческую тематику в военно-патриотическом воспитании в Украине (1991–2013)

В статье рассмотрено создание и совершенствование нормативно-правовой базы в сфере военно-патриотического воспитания, использование потенциала военно-исторических знаний в воспитании военнослужащих ВС Украины в период 1991–2013 годов.

Ключевые слова: военно-патриотическое воспитание; нормативно-правовая база; военно-исторические знания; Вооруженные Силы Украины.

SUMMARY

Olha Pashkova,
National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskyi

Transformation of views on the historical topic in the military-patriotic education in Ukraine (1991–2013)

Introduction. *The article deals with the improvement of the legislation in the field of military-patriotic education, use of the potential of military-historical knowledge in the training of military personnel of the Armed Forces of Ukraine in the period 1991–2013.*

Purpose. *To analyse the use of military-historical knowledge in the military-patriotic education of military personnel of the Armed Forces of Ukraine.*

Methods. *General scientific methods of analysis, synthesis were used. Comparative-historical method made it possible to analyse the regulatory framework in the field of military-patriotic education, to trace the activities of state leadership in this field.*

Results. *In 1991–2005 the regulatory framework in the field of military-patriotic education was formed. Gradual return to the soviet commemorative practices, in particular celebration of military-professional holidays with the CIS countries was observed. In 2005–2010 an important task of the military-patriotic education was to overcome the stereotypes of the past, propaganda and the development of military traditions. During the period 2010–2013 the educational and information policy of the state was characterized by a return to the Soviet interpretation of Ukrainian history. Despite commemorating the military history of Ukraine, theme of World War II continued to dominate in military-patriotic education.*

Originality. *General tendencies of the use of military-historical knowledge in military-patriotic education of military personnel in different periods of Ukraine's independence were revealed.*

Conclusion. *The state policy in the field of national memory during 1991–2013 was unsystematic, rather symbolic, which led to regionalization in the perception of the history of Ukraine, the lack of a single national historical narrative. State initiatives related to the revival and development of military traditions, the use of military history knowledge, most of which failed to implement, had a different discourse, which influenced the content of military-patriotic education.*

Key words: *military-patriotic education; legislation; military-historical knowledge; Armed Forces of Ukraine.*